5. Probleme etimologice

Etimologia toponimelor a prezentat interes pentru istorici, lingvişti, geografi, sociologi, fiind o oglindă a realităţilor dintr-o zonă şi o anumită perioadă, dar şi a mentalităţilor unor colectivităţi[1].

Pe parcursul anchetelor efectuate în zona cercetată, încercând să aflăm etimologia denumirilor, am primit de multe ori răspunsurile „aşa este numele lui", „aşa i-a dat cineva numele", în cazul numelor vechi, la care motivarea toponimică[2] nu mai este transparentă. Etimologia este mai uşor de depistat în cazul toponimelor mai recente, formate cu entopice aflate încă în vocabularul localnicilor, sau dacă persoanele ale căror nume se regăsesc în construcţiile toponimice sunt încă prezente în memoria oamenilor. Pentru a cerceta etimologia unor denumiri nu ne-am limitat la formele lor actuale, ci am căutat atestări cât mai vechi.

Prezentăm, în continuare, câteva din toponimele care au pus probleme etimologice.

Cacova

Numele acestui pârâu ce străbate satul Vânătorii-Neamţ, este menţionat pentru prima dată într-un document din anul 1453 („hotarul de la gura Cacovei"[3]), apare mai târziu la OTZELOWITZ (1790) − *Kakowa* şi în ATLAS MOLD. − *Pârâul Cacovei*. În DGN este menţionat în forme corupte, posibil datorită tendinţei, cu largă răspândire în secolul al XIX-lea, de a modifica unele nume considerate „urâte": *Cociorva*[4] şi *Cucuvaia*[5]. Toponimul *Cacova* este destul de des întâlnit (de exemplu, în MDG sunt atestate 18 obiecte sociogeografice – sate, dealuri, ape – care poartă această denumire). Autoarele DTB propun pentru *Cacova* (o stradă din Begheiu Mic, judeţul Timiş) o etimologie slavă: „cf. bg. *kàka* 'sora mai mare', 'cumnata mai mare', de la care s-a putut forma un adjectiv posesiv *kakov*(*a*); cf. şi antrop. *Kàkăv*, *Kakăov*", dar menţionează şi faptul că M. Oros propune ca etimon rădăcina sl. *kak-*

[1] Les toponymes „portent sur leur visage l'empreinte des civilizations passées" (DAUZAT, N., 6).

[2] „Motivarea toponimică nu se reduce la existenţa unei baze apelative (care, de fapt, este certă numai în toponimia *descriptivă*), ci la justificarea unui raport între un semn lingvistic şi un obiect geografic. Indiferent dacă semnul este un nume comun sau un nume propriu (de persoană), raportul de desemnare presupune o corespondenţă a semnificaţiei lexicale (interne) sau a semnificaţiei sociale (externe) cu caracteristicile unui singur element al unei categorii geografice sau socio-geografice". MOLDOVANU, P., 75.

[3] DRH, A, II, 35.

[4] DGN (1890), 127.

[5] *Ib*., 144.

BDD-B809-06 © 2011 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:48 UTC)

(care ar indica un loc ridicat), neatestată însă[6]. În DTRO se respinge ca nefondat etimonul bulgăresc *kàka* pentru Cacova, care ar avea la bază „un adj. posesiv *cacov* < n.p. *Cacu* + suf. *-ov*". Antroponimul *Cacu* (şi derivatul *Cacui*) este înregistrat de I. Iordan (în *Dicţionarul numelor de familie din România*)"[7]. Etimologia este preluată şi de autorii DTRM 2, 13.

O altă ipoteză ar fi ca numele apei să reprezinte un echivalent al hidronimului *Căcaina*, întâlnit în unele localităţi din România (în Iaşi, în satul Roşieşti din Vaslui, în Focşani ş.a.). Este vorba despre pâraie care, străbătând localităţi, colectează reziduuri, astfel încât apa lor nu mai este potabilă. Tot astfel, pârâul Cacova, care curge prin satul Vânătorii-Neamţ, şi-ar putea datora numele deşeurilor care ajung în apa sa.

Terminaţia *-ova* este slavă, acest sufix arătând felul, însuşirea sau posesia. G. PASCU, S., 288−289 menţionează câteva cuvinte formate cu sufixul respectiv: numele unui sat *Cleanov*, care provine din bulg *kleanov* „de arţar"; *Racova*, din bulg. *rakov* „cu raci"; *Voinov*, din bg. *hvoinov* „de ienupăr, cu ienupăr". Alăturarea dintre un radical de origine latină şi un sufix slav ar putea fi pus pe seama bilingvismului româno-slav[8].

Am luat în considerare şi posibilitatea provenienţei de la verbul *skakatj* (general-slav), cf. scr. *skàkavac* 'cascadă'[9]. Dar cum pe acest pârâu nu există nici o cascadă, fiind o zonă de deal de mică înălţime, am renunţat la această ipoteză.

De aceea, considerăm că cea mai plauzibilă etimologie este cea propusă de Marius OROS, T., 191: „*Cacova* < rădăcina slavă *kak-*, care indică un loc ridicat". De altfel, şi Vasile FRĂŢILĂ, N., 160 preia această ipoteză: „*Cacoţ*, numele unei pădurici din satul Cornea, jud. Caraş-Severin, porneşte de la rădăcina slavă *kak-*, rădăcină ce indică un loc ridicat, căreia i s-a ataşat sufixul cumpus *-ovĭcĭ*, locativ *-ovcu* > *-oucu̯* > *-oţu*. Aceeaşi rădăcină slavă o găsim şi în toponimele *Cacova* înregistrate de trei ori: numele vechi al actualei comune Grădinari de pe valea Caraşului, respectiv numele unor străzi din localităţile Begheiu Mic şi Dudeşti din jud. Timiş". Şi autorii TTRT.S. propun toponimul slav *kakova* < sl. *kak-* 'loc ridicat' + suf. *-ova* ca etimon pentru hidronimul *Cacova* din judeţul Sălaj.

Deocamdată putem afirma cu certitudine doar că este vorba de un hidronim de origine slavă, fapt indicat de sufixul *-ova*. Forma actuală folosită de către localnici,

[6] DTB, II, 1.

[7] DTRO II, 33.

[8] „Sufixul *-ov(a)*, cu varianta *-av(a)*, este de origine slavă, şi tot din idioame slave provin majoritatea temelor. Există totuşi destule de acest gen formate de la teme neslave. Faptul prezintă o importanţă deosebită. Deoarece sufixul în discuţie n-a fost niciodată productiv pe terenul limbii româneşti, prezenţa unor astfel de toponimice, hibride din punctul de vedere al derivării, nu se poate explica decât admiţând, cum fac în momentul de faţă istoricii şi lingviştii care studiază epoca de formaţie a poporului nostru, o simbioză slavo-română. Sub raportul strict lingvistic, această însemnează bilingvism: în anumite ţinuturi ale teritoriului actualmente românesc, populaţia era amestecată şi vorbea curent atât româneşte, cât şi graiurile slave corespunzătoare" (IORDAN, T.R., 473–474).

[9] Afereza lui *s-* este obişnuită, cf. numele satului *Cacaleţi* < *skakalec* 'lăcustă' (probabil un supranume sau o poreclă colectivă).

BDD-B809-06 © 2011 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:48 UTC)

Cacovea, cu diftong la final, a rezultat din forma de genitiv *Cacovei*, prin refacerea nominativului.

Cărăgița

Înregistrat în anchetă sub două forme, *Cărăgița* şi *Cărăghița*, toponimul desemnează un afluent al Văii Seci, care se varsă în Topolița, deci face parte dintr-un alt bazin hidrografic, dar l-am inclus în analiza noastră deoarece Cărăgița curge pe teritoriul comunei Vânătorii-Neamț. Pentru etimologia hidronimului, Vasile ARVINTE, N., 82 propune două ipoteze: „*Cărăgița* ar fi putut fi soția boieroaică a unuia *Caragea*. De la acest nume, bine atestat în onomastica românească, cu suf. *-iță*, s-a format *Cărăgiță*. Silaba *-gî-* este rostită în zonă *-zî-: Cărăzîța*. Această succesiune sonoră, *zî*, poate proveni şi din *v + i*. În acest caz, se poate formula o altă explicație: numele *Caravia* (şi *Corovia* > *Coroza* < vsl. *krava*; sl. răsărit. *korova* 'vacă') devine în graiul moldovenesc **Cărăzîa*, din care, cu suf. *-iță*, rezultă *Cărăzîță*, gen.-dat., sg. *Cărăziței*. Forma *Cără-Giței* din lucrarea lui G. Parascan, *Ion Creangă şi lumea în care a trăit*, Iaşi, 1999, p. 17, nu este însoțită de nici o explicație lingvistică[10] sau istorică din partea autorului".

Trebuie spus însă că, dacă luăm în considerare legile fonetice, este puțin probabilă evoluția fonetică, pe terenul limbii române, de la *Corovia* la *Caravia*. În plus, acest hidronim nu ar fi putut avea caracter distinctiv ca „pârâu al vacilor", aşa cum îl are râul Corogea din Botoşani, unde, fiind zonă de stepă, apele sunt rare şi deci era posibil ca vacile să se adape numai de acolo, neputând să o facă în altă parte (spre deosebire de zona Neamțului, unde rețeaua hidrografică este mult mai bogată). Pentru a exista un derivat *Corogița*, ar trebui să avem un hidronim de bază *Corogea*; însă numele apei în care se varsă Corogița este Valea Seacă, un hidronim românesc, şi nici un alt râu sau pârâu Corogea nu există şi nu este atestat în zonă. Este împotriva principiului stratigrafiei toponimice, conform căruia cu cât un obiect geografic este mai important, cu atât numele său este mai vechi, ca un curs minor de apă să aibă un nume ucrainean. Astfel, numele unui afluent este, în principiu, mai nou decât al cursului principal, deci denumirea *Cărăgița* este mai nouă decât *Valea Seacă*. Iar dacă *Valea Seacă* este un toponim românesc, atunci *Cărăgița* nu poate fi decât tot românesc (ştiut fiind faptul că în zona Neamțului nu a mai fost o migrație de ucraineni după secolul al XIV-lea). În condițiile în care ar fi existat totuşi o asemenea migrație, nu s-ar fi recurs la acest procedeu de derivare (*Korova* + *-jia*), deoarece, după constatările slaviştilor (Ivan Zaimov), el a fost utilizat, în toponimia slavă, până în secolul al XIII-lea.

O ipoteză plauzibilă ar fi putut fi cea a proveniență hidronimului din apelativul *carageá* 'vâzdoagă'[11] (de la care se poate crea un diminutiv), nenumărate ape purtând nume de plante. Există, de exemplu, în județul Buzău, o comună care se numeşte *Caragéle*. În plus, în acest caz, evoluția fonetică este normală: *-a-* neaccentuat > *-ă-*. Însă nu aceasta este etimologia hidronimului *Cărăgița* de pe

[10] Aceasta este o etimologie populară a numelui.
[11] DA, *s.v.*

BDD-B809-06 © 2011 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:48 UTC)

teritoriul satului Vânătorii-Neamț, deoarece există atestări ale prezenței în secolul al XIX-lea a unui boier Caragea la Grumăzeşti, localitate situată la sud de satul Humuleştii Noi, fapt careconfirmă ipoteza conform căreia la baza toponimului stă un antroponim. Două atestări ale faptului că boierul Costachi Caragea era, la jumătatea secolului al XIX-lea, proprietar al moşiei Grumăzeşti se găsesc la Scarlat Osvalt şi în Catagrafia anului 1857[12], iar într-un act de la 1929 aflăm mențiunea: „am fost vătaf vreo trei ani la Caragea la Grumăzeşti”[13]. Deci Cărăgița trebuie să fi fost soția sau fiica boierului Caragea, proprietar al terenului străbătut de pârâul Cărăgița.

Cărbuna

În cazul toponimului *Cărbuna*, localnicii consideră (după cum a rezultat din anchetele întreprinse în satul Nemțişorul) că numele vine de la faptul că „se făcea mangal pe acest deal”, „a fost cărbunărie”. În sprijinul acestei etimologii ar sta şi toponimul *La Bocşe*, care desemnează un teren situat pe Dealul Cărbunei. Dacă acest lucru ar fi adevărat, ar fi fost de aşteptat un derivat de tipul *Cărbunăria*[14], *Cărbunarea*[15], *Cărbuniş*[16], *Cărbunărişte*[17], *Cărbunişte*[18], *Măngălăria*, folosite pentru a desemna astfel de locuri etc. Prima atestare a toponimului *Cărbuna* – **wбършїими Кърбони** („obârşiile Cărbunei”) DRH, A, XXII (1634), 160 – ne-a determinat să ne întrebăm dacă nu este vorba de un derivat cu sensul de „apă neagră”, pentru că în DLR, la substantivul *cărbune*, este menționat şi derivatul *cărbuna* s.f. art. ‘nume de capră sau de oaie neagră, cu capul negru sau neagră la bot’. Finala în *-a* ar fi rezultatul acomodării la genul apelativului (aici entopicul *apă*).

Toponimul *Cărbuna* există şi în Republica Moldova, atestat în sec. al XVIII-lea ca moşia *Cărbuna* (MIHAIL, A., 259–260), astăzi desemnând o comună în raionul Ialoveni (NOM. R.M., 69). În MDG II, 291 este menționat un deal Cărbuna în comuna Roşcani, județul Iaşi, iar în DGN, 291 sunt înregistrate pârâul şi pădurea Cărbuna, situate pe hotarul județului despre Suceava, la Răuceşti. Atestarea unui antroponim *Cărbuna* în sec. al XVII, în Țara Românească (cf. DIR, B, XVII-I, 168: „Tudor nepotul lui Vitan feciorul Cărbunei”), este un argument care pledează pentru ipoteza conform căreia la baza acestui toponim ar sta numele unei persoane, neidentificate, *Cărbuna* sau *Cărbune*[19], acordat cu genul ent. *apă*.

[12] ŞURUBARU, P., 159; autorul presupune că această moşie ar fi fost preluată de către Caragea de la beizadea Neculai Şuțu.

[13] NICODIM, M., CLXV.

[14] Cf. DLR, *s.v.*: loc în pădure, cuptor unde se fac cărbuni; cămară, magazie de cărbuni; cărbuni mulți îngrămădiți la un loc. Toponimul *Cărbunărie* este atestat şi la Iordan, *op. cit.*, p. 419, precum şi în DTRO, II, 69.

[15] DTRO, II, 69.

[16] Toponimul este atestat de RUSU, N., 158: pădure unde „probabil se făceau cărbuni de lemn”.

[17] *Ib.*, 174.

[18] TTRT.S., 58.

[19] Antroponimul *Cărbune* este atestat şi în Moldova, în secolul al XVII-lea: „Vărvara, fata lui Cărbune” (CDM, Suplim. I, 207).

BDD-B809-06 © 2011 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:48 UTC)

Ozana

Pentru etimologia hidronimului *Ozana* au fost avansate două ipoteze: IVĂNESCU, T., 20 susținea că numele hidronimului a fost dat de ungurii care au locuit în această zonă în secolele al XIII-lea – al XIV-lea (*Ozana* < magh. *özön(y)* 'torrent'), iar după CONSTANTINESCU, D., 123, etimonul ar fi reprezentat de numele biblic *Ozan*. Comentând această etimologie, Vasile Arvinte[20] arată că „Numele *Ozana* se suprapune cu al *Apei Neamțului*, intrând în concurență cu acesta, care este mult mai vechi. Într-adevăr, este foarte posibil ca hidronimul *Ozana* să fie de dată relativ recentă, şi anume o creație a cărturarilor locului, în primul rând a monahilor. *Ozana* ar fi numele biblic *Ozan*, atestat în *I Paralipomena*, 7, 24. Ipoteza aparține lui N.A. Constantinescu, DOR, p. 123, sub *Ozan*, unde este menționat antroponimul *Ozanulo* […]. Ipoteza nu este argumentată. În sprijinul ei ar putea fi invocat faptul că în ținutul Neamț, cu multe mănăstiri şi schituri, există mai multe toponime create de cler, a căror sursă este *Biblia*, în genere viața religioasă: *Panaghia*, *Toaca*, pe Ceahlău; *Sihăstria* (mănăstire), *Vovidenia* şi *Icoana* (schituri aproape de Mănăstirea Neamț), *Agapia* (mănăstire), *Procov* (schit) [...]. Este, însă, greu de înțeles cum un nume biblic atât de rar ar fi putut deveni hidronimul *Ozana*. Mai degrabă trebuie admisă explicația lui G. Ivănescu".

Într-adevăr este puțin probabil ca monahii din zonă să fi vrut să înlocuiască numele *Neamț* cu cel de *Ozana*, ambiguizând astfel hotarnice în care de secole apărea hidronimul Neamț; de asemenea, acest nou nume nu putea să aibă un asemenea impact asupra localnicilor încât aceştia să-l adopte în masă.

Formarea hidronimului de la un nume de persoană este susținută şi de istoricul Gabriel Luca; plecând de la unele informații din documente din secolul al XIX-lea, el consideră şi că Ozana era de fapt sinonimul pârâului Nemțişorul, care în secolul al XIX-lea curgea pe la poalele Cetății Neamț[21], şi nu al râului Neamț. Prima atestare a numelui *Ozana* în zona noastră de anchetă datează de la 10 mai 1663, când Eftimie Boțul, fost pârcălab, vinde în fața unor martori de la mănăstirea Secul şi de la Cetatea Neamțului mitropolitului Sava „un loc de prisaacă cu pomăt şi cu topliță carea iaste pre lângă pomăt ce-s chiamă pomii Ozanii ce este la Niamțu, ce este şi el cumpărat de la Florea călugărul"[22]. Plecând de la această atestare, considerăm că *Ozana* era un nume de persoană feminin, mai ales că în aceeaşi epocă găsim menționate în alte două documente numele *Ozana*[23].

Putem deci presupune că Ozana era proprietara unui teren din Târgul Neamț, unde era şi un pomet, altul, considerăm noi, decât pometul care a dat numele cartierului *Pomete* de astăzi (în această zonă vor fi fost mai multe livezi − de aici şi necesitatea de a preciza că era vorba de pometul Ozanei −, iar cartierul Pometea este situat în partea nordică a localității aflate în discuție, pe când Neamțul/Ozana curge

[20] *Op. cit.*, 81.

[21] LUCA, T.N., 13−14.

[22] ARH. BUC., Mănăstirea Neamț, LIII/11.

[23] În 1661 „Mătiaş, cu soția sa Ozana şi cu feciorii lor, vând lui Dumitru neguțătorul o casă în [tg. Bacău]" (CDM, III, 157), iar un document scris între anii 1601−1610 se referă la nişte „case din Iaşi [pe care le-a luat de la Ozana Crăcimărița, pentru datorie]" (CDM, Supliment I, 91).

BDD-B809-06 © 2011 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:48 UTC)

prin sudul târgului). Într-o hartă a Târgului Neamț din 1852[24] se poate observa că râul Neamț se unește cu pârâul Nemțișorul la vest de târg, pentru ca pe teritoriul orașului să se desprindă mai multe gârle, brațe din râul Neamț: Pârâul Nemțișorul, care curgea prin partea nordică a târgului, Pârâul Uzana, la sud, iar între ele Gârla Morilor. Într-un alt plan al Târgului Neamț, realizat, după opinia arhiviștilor, între anii 1840−1850, la sud de Drumul Mare (adică drumul care venea de la Timișești) este trasată Gârla Morilor și, mai la sud, Apa Uzana[25]. Iată, deci, că Ozana nu poate fi pârâul Nemțișorul, cum susține LUCA, T.N., 13.

Probabil că în secolul al XVII-lea pe terenul cu pomet care aparținea Ozanei trecea și una din gârlele desprinse din râul Neamț, gârlă care a preluat denumirea proprietarei pământului respectiv. În timp, poate și datorită faptului că pârâul Neamț își modifica cursul, probabil că numele apei Ozana s-a extins, la nivel local, adică în uzul locuitorilor Târgului Neamț, asupra cursului principal, Neamțul. Din *Planul de hotărnicie a Imașului comunei urbane Neamțul*[26], realizat în 1886, observăm că teritoriul urbei era traversat în partea nordică de un curs de apă (nenumit pe hartă), din care se desprinde un braț, spre sud (pe hartă nu este menționat nici numele acestuia), iar în partea sudică curge *Apa Neamțului*, de-a lungul căreia este marcat *Prundișul Uzana*. Deducem, de aici, că această sinonimie exista la acea epocă. Probabil că și *Amintirile* lui Creangă au contribuit la consolidarea acestei situații de sinonimie și la extinderea numelui Ozana la întreg cursul râului Neamț.

Dragoș Moldovanu, în Referatul susținut pe 27 noiembrie 2010, cu ocazia susținerii în ședință publică a tezei de doctorat *Toponimia bazinului hidrografic al Neamțului*, consideră, plecând de la informația că 1435 satul Timișești era „un sat tătăresc", că toponimul Ozana este de origine turco-tătară, însemnând 'râușor'.

Neamțul

Și pentru alte toponime, am găsit, cu ocazia anchetei pe teren sau a documentării, etimologii populare. Este și cazul celui mai cunoscut toponim al ariei cercetate, *Neamțul*. Profira GROHOLSCHI, T., 7−8 prezintă legenda numelor *Neamțul* și *Nemțișorul*: în vremuri îndepărtate, spre cetate se îndreptau doi nemți; unul venea „pe valea Domesnicului (Neamțul)" și altul care venea „pe valea Alba Rusului (Nemțișorul)".

Deși mai puțin fantezistă, încercarea lui MINEA, T.C.N., 7 de a lămuri etimologia toponimului este nereușită „Cuvântul «Neamț» nu poate fi o îndreptățire a unei atari păreri, căci vorba «Neamț» nu arată aici originea unui grup de oameni, nu arată un popor de alt neam, care a trăit în aceste regiuni, ci înseamnă «tăcut» și râul Neamț era «râul tăcut»"[27]. Originea slavă a toponimului a fost susținută și de

[24] ARH. BUC., PL. NMȚ, 110.
[25] ARH. BUC., PL. NMȚ, 109.
[26] ARH. IȘ., PL. 430.
[27] Pe situl unei enciclopedii online (http://ro.wikipedia.org/wiki/T%C3%A2rgu_Neam%C5%A3, consultat pe 28 august 2009), se afirmă că numele Târgului Neamț ar veni de la cel al râului care curge pe acolo: „*Tăcut – tăcută* este termen de origine latină, iar expresia *tacenta loca* înseamnă locuri calme, liniștite, tăcute, tăinuite. Tăcut prin traducere a devenit *nemeți*, care cu timpul a căpătat forma romanizată de Neamț, ce a înlocuit termenul străvechi latino-românesc *tăcută*".

BDD-B809-06 © 2011 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:48 UTC)

Dimitrie Onciul, A. D. Xenopol, Nicolae Boierescu, Grigore Ionescu, Gavril Luca[28], care considerau că etimonul este *nemeti* 'tăcut, liniştit', definind astfel caracteristicile zonei şi ale râului care o străbate.

Constantin C. Giurescu este de părere că „numele însuşi de *Neamț* a fost luat de români de la slavi. La aceştia din urmă, el înseamnă «mut»; aşa numeau slavii pe germani, a căror limbă n-o înțelegeau, după cum grecii spuneau «barbari» adică «cei ce bolborosesc» acelora care vorbeau altă limbă, necunoscută lor"[29]. Prezența unor colonişti saşi, apoi, în secolul al XIV-lea, a unor germani şi unguri, nu putea să nu se reflecte şi în toponimie.

Un alt cercetător, Ion Popescu-Sireteanu, consideră că „între numele topic *Neamț* şi etnonimul *neamț* nu există decât o legătură formală *întâmplătoare* şi, prin urmare, *explicarea toponimului prin etnonim ține de domeniul etimologiei populare*."[30]. Plecând de la unele forme ale numelui atestate în documente vechi − *Neamț, Nemț, Nemaț, Namțu, Nemțâl (= Nemțăl)* şi de la faptul că în zona străbătută de apele Neamțul şi Nemțişorul se practica păstoritul, iar „pe înălțimi se aflau *nimete*, deci «locuri unde erau adăpostiți mieii, unde se odihneau oile», dar erau şi construcții care abăteau apa la mori, numite tot *nimete, nămăte*", autorul afirmă că la baza toponimelor *Neamț* ar sta cuvântul *nimăt*[31], care ar fi putut să aibă şi un plural *nimăț*. „Confuzia între *nimăz* şi *nimăț* pe de o parte şi *nemeț* pe de alta s-a petrecut mai întâi în cancelaria domnească, scribii neştiind ce înseamnă în româneşte *nimăz, nimăț*, fireşte şi *nimăt, nimet* şi confundând aceste variante ale cuvântului *nimăt* cu slavonul *nemeț* «neamț», în româneşte *neamț*. Ştiindu-se că nemții sunt buni constructori, s-a acreditat legenda potrivit căreia Cetatea Neamțului a fost construită de către nemți"[32]. Nu considerăm realistă această ipoteză deoarece între atestările vechi de care avem noi cunoştință, din volume de documente, nu am găsit forme ale toponimului Neamț identice cu *nimăz, nimăț*, folosite de autor în demersul său demonstrativ, nici măcar în documentele scrise în limbi străine[33], presupunând că aici am putea găsi astfel de forme. În plus, dacă aceste apelative ar fi fost atât de folosite în zonă, considerăm că formele *nimete, nămăte* s-ar fi regăsit măcar uneori în documentele emise la Neamț. În altă ordine de idei, credem că aceste apelative nu ar fi putut da numele unui târg şi al unei ape atât de importante, mai ales că aceste adăposturi pentru oi erau amplasate în munți, şi nu lângă târg sau pe malul Neamțului. Nu avem cunoştință de existența vreunui hidronim major sau a unui toponim care să desemneze un oraş formate de la apelativul *stână*, un sinonim al apelativului *nimete*, mult mai frecvent folosit.

[28] Această etimologie este un argument în plus pentru LUCA, T.N., 12 în demersul său de a dovedi că râul Neamț şi Ozana nu sunt sinonime, pentru că Ozana ar semnifica 'apă zgomotoasă, torent', „ceea ce ar însemna că între hidronimele de „Neamț" şi „Ozana" ar fi un constrast izbitor".

[29] GIURESCU, T., 299.

[30] SIRETEANU, C., 247.

[31] *Ib*, 248; la p. 235 se arată că sensul cuvântului *nimăt* este „loc (la stână) îngrădit, uneori acoperit, amenajat pentru adăpostirea oilor sau a altor animale", dar şi „îngrăditură sau gard din crengi (rămuroase)".

[32] *Ib*, 247−248.

[33] Cf. TTRM I_3.

BDD-B809-06 © 2011 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:48 UTC)

Considerăm că cea mai verosimilă este etimologia stabilită de Emil PETROVICI, S.D.T., 188, care înscrie *Neamțul* între toponimele ce „au putut fi create de români din cuvinte româneşti de origine slavă" (*neamț* < v. bg. *němĭcĭ*, bg. mod. *nemec*). Aşezarea coloniştilor saşi din Transilvania în târgurile moldoveneşti nu putea să nu lase urme şi în toponimie, iar printre toponimele care amintesc de prezența saşilor în zona cercetată de noi se numără şi Neamțul. Cercetătorul Dragoş Moldovanu optează pentru ideea că avem a face cu un singular cu valoare colectivă pentru a numi constructorii nemți din Galiția, care au construit cetatea, înainte de înființarea târgului.

Piţigaia

Un alt oronim vechi din zonă, *Piţigaia*, beneficiază de suficiente atestări, mai întâi ale formei nepalatalizate, apoi ale celei cu palatalizare: „vârful Piţigaia" (sfârşitul secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea)[34], „vârful Piţigăei" (1634)[35]; în 1892 avem „Kiţigaia de sus" şi „Kiţigaile[36]. Câmpul toponimic este format astăzi din: *Obcina Chiţigaia*, *Vârful Chiţigaia*, *Chiţigaia Rea* (denumire formată prin procesul de diferențiere toponimică), *Piciorul Chiţigaia*, *Poiana Chiţigăii*.

Iorgu Iordan propune ca etimon *piţigaie*, *piţigoi*[37], însă este mai plauzibil ca toponimul să provină de la un nume personal *Piţigoi*, proprietarul unei poieni (sau stâne) de pe acel munte[38]. Cu timpul, localnicii au putut desemna acea poiană (sau stână) prin *Piţigoaia*, devenită *Piţigaia*, denumirea extinzându-se asupra muntelui, astfel încât astăzi el se numeşte *Chiţigaia* (prin palatalizarea bilabialei din inițială de cuvânt). CIUBOTARU, R. avansează posibilitatea derivării cu sufixul posesiv *-aia* de la un nume *Piţigă* (atestat în DOR), iar MOLDOVANU, R. propune ca etimon un germ. *Spitzigkeit* 'formă ascuțită'. Fiind o zonă de munte, cu posibilitatea de a găsi lemn de foc oriunde, nu ni se pare plauzibilă etimologia propusă de E. Bureţea (apud CIUBOTARU, T., 103), care propune apel. *piţigaie* 'găteje subțiri', întâlnit însă în nordul Munteniei, nu în Moldova[39].

Secul

Deşi destul de transparentă, etimologia toponimului *Secul* a ridicat câteva probleme. Astfel, Nicolae IORGA, I.R.C., 214 arată că mănăstirea a fost construită „după datina din Atos, şi purtând numele unei mănăstiri de acolo, mănăstirea Xeropotamului, a «râului uscat», «sec», – deci mănăstirea Secu. Poate să fi fost «un pârâul sec» în codrii Neamțului, dar în tot cazul numele a fost dat după acela al mănăstirii din Sfântul Munte".

[34] DRH, A, III, nr. IV, 538.
[35] DRH, A, XXII, nr. 15, 17; *ib.*, nr. 141, 159.
[36] ATLAS MOLD.
[37] IORDAN, T.R., 530.
[38] În trecut antroponimele formate de la nume de păsări şi animale erau frecvente.
[39] Pentru o confirmare a ipotezei propuse de noi se impune o nouă anchetă în zona cercetată, pentru a afla dacă acest apelativ a circulat aici cu sensul de 'vreascuri, găteje'; cele câteva persoane din comuna Pipirig chestionate nu cunosc acest sens al apelativului.

BDD-B809-06 © 2011 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:48 UTC)

MELCHISEDEK, C.R. I, 233, susţine că numele iniţial al acestei mănăstiri a fost Xeropotam: „*Xeropotam*, în limba greacă înseamnă *pârâul sec*. Pârâul sec, sau *secul*, se cheamă pârâul lângă care este zidită monastirea cu această numire; pentru că adeseori, în timpuri de secetă, nu are apă. Vornicul Ureche Nestor a zidit această Monastire, cu doi ani înainte de data documentului acestuia, adică în 1602, şi o a numit cu numele de Xeropotam în respectul către Mănăstirea cu acest nume de la sântul munte al Athonului[40]. Însă, curând această numire fu părăsită şi înlocuită cu numirea română: Secul".

Şi GIURESCU, I., 554 arată că mănăstirea Secul a fost închinată de ctitorul ei, Nestor Ureche, mănăstirii Xeropotam de la Athos. Dar din volumele cu documente privind relaţiile dintre mănăstirile româneşti şi Muntele Athos nu reiese că ar exista vreo legătura între mănăstirea Secul şi locaşurile creştine de pe Athos.

Totuşi numele acestui pârâu este atestat înainte de construirea mănăstirii Secu, în 1602, de către Nestor Ureche. Astfel, într-un document redactat între anii 1585−1591, se acordă Schitului lui Zosin drept de folosire asupra unui teren situat la „gurile Săcului" (DIR, A, XVII, III, p. 267, nr. 325), iar la 1591 este menţionat schitul Zosim „sălăşluitor la Secul" (DIR, A, XVI, IV (1591), 37). Concluzia este că mănăstirea a preluat numele pârâului pe valea căruia este situată, şi nu invers. Iar faptul că în unele documente din secolul al XVII-lea mănăstirea apare cu numele *Xeropotam* este datorat cunoştinţelor de greacă a scribilor, care au tradus probabil *Mănăstirea de pe Pârâul Sec* prin *Xeropotam* (ξηρός 'sec, secat' şi ποταμός 'râu')[41].

[40] Vezi şi MELCHISEDEC, N., 14.

[41] Şi Olga CICANICI, A., 155 afirmă că „denumirea de Secul a fost luată de la pârâul cu acelaşi nume şi de aceea în numeroase documente în numeroase documente apare şi sub numele de Xeropotam, «râul sec»".

BDD-B809-06 © 2011 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:48 UTC)